

Saul A. KRIPKE

Numire
și necesitate

Traducere de Mircea Dumitru

POLIROM

2021

Cuprins

<i>Nota traducătorului</i>	9
<i>Prefață</i>	11
Prelegerea I.	35
Prelegerea a II-a.	91
Prelegerea a III-a	131
<i>Addenda</i>	189
<i>Index</i>	199

Teza (4): Dacă votul nu conduce la nici un obiect unic, numele nu se referă la nimic. Într-adevăr, am abordat acest caz mai înainte – a fost tratat în exemplele mele anterioare. Mai întâi, votul se poate să nu producă un obiect *unic*, precum în cazul lui Cicero sau Feynman. În al doilea rând, să presupunem că nu produce *nici un* obiect, că nimic nu satisface pe cele mai multe sau măcar un număr substanțial de φ . Să însemne aceasta, oare, că numele nu referă? Nu: în același fel în care puteți avea opinii false despre o persoană, care pot să fie de fapt adevărate despre altcineva, tot așa puteți avea opinii false care nu sunt adevărate despre absolut nimeni. Și acestea pot să fie toate opiniile pe care le aveți. Să presupunem, ca să variem exemplul despre Gödel, că nimeni nu ar fi descoperit incompletitudinea aritmeticii – poate că demonstrația s-a materializat, pur și simplu, printr-o distribuție aleatorie de atomi pe o foaie de hârtie –, individul Gödel fiind suficient de norocos încât să fi fost de față atunci când s-a produs acest eveniment improbabil. Să presupunem, mai departe, că aritmetica este de fapt completă. Nu ne-am aștepta, de fapt, ca o distribuție aleatorie de atomi să producă o demonstrație corectă. O eroare subtilă, necunoscută zeci de ani, a trecut totuși

---

referi (într-un sens corespunzător) la Jones atunci când spun că Smith strânge frunzele; totuși, nu utilizez în mod ambiguu numele „Smith”, ca pe un nume uneori al lui Smith și alteori al lui Jones, ci în mod univoc, ca pe un nume al lui Smith. În mod similar, dacă cred în mod eronat că Aristotel a scris pasajul *cutare* și *cutare*, poate că utilizez uneori numele „Aristotel” pentru a mă *referi* la autorul de fapt al pasajului, chiar dacă nu există nici o ambiguitate în utilizarea numelui de către mine. În ambele cazuri, dacă sunt constrâns de fapte, voi renunța la enunțul meu inițial și la utilizarea numelui. Să nu pierdeți din vedere că, în aceste prelegeri, „referent” este utilizat în sensul tehnic de lucru numit de un nume (sau care satisface în mod unic o descripție), și nu trebuie să existe nici o confuzie.

neobservată – dar poate că de fapt nu neobservată, dar prietenii lui Gödel... Așadar, chiar dacă condițiile nu sunt satisfăcute de un obiect unic, numele poate totuși să refere. Săptămâna trecută v-am dat cazul lui Iona. Cercetătorii Bibliei, după cum spuneam, cred că Iona a existat în realitate. Și nu pentru că ei consideră că cineva a fost înghițit vreodată de un pește mare sau a mers la Ninive să țină predici. Se poate ca aceste condiții să nu fie adevărate despre nimeni și, cu toate acestea, numele „Iona” are realmente un referent. În cazul de mai sus al inventării bombei de către Einstein, este posibil ca nimeni să nu merite să fie numit „inventatorul” bombei.

Teza (5) spune că enunțul „Dacă X există, atunci X are cele mai multe φ ” este *a priori* adevărat pentru A . Să se observe că până și în cazul în care (3) și (4) *se întâmplă* să fie adevărate, un vorbitor tipic cu greu poate să știe *a priori* că sunt adevărate, așa cum cere teoria. Eu *cred* că opinia mea despre Gödel *este* de fapt corectă și că povestea cu „Schmidt” este doar o fantezie. Dar opinia cu greu constituie cunoaștere *a priori*.

Ce se întâmplă aici? Putem salva teoria³⁷? Mai întâi, putem încerca și putem varia aceste descripții – să nu ne gândim la

---

37. Mi s-a sugerat că cineva ar putea argumenta că un nume este asociat cu o utilizare „referențială” a unei descripții în sensul lui Donnellan. De pildă, deși îl identificăm pe Gödel ca fiind autorul teoremei de incompletitudine, noi vorbim despre el, chiar dacă se dovedește că nu a demonstrat teorema. Atunci, tezele (2)-(6) ar putea să eșueze; dar, cu toate acestea, fiecare nume ar abrevia o descripție, deși rolul descripției în numire s-ar deosebi radical de cel conceput de Frege și Russell. După cum am spus mai sus, sunt înclinat să resping formularea lui Donnellan a noțiunii de descripție definită referențială. Chiar dacă se acceptă analiza lui Donnellan, totuși, este clar că nu trebuie acceptată propunerea prezentă. Căci vorbitorul, în mod tipic, renunță la o descripție definită referențială, precum „omul care bea șampanie”, atunci când își dă seama că ea nu se aplică la obiectul ei. Dacă ar fi dată în vileag o fraudă

realizările faimoase ale unui om, ci, să spunem, la altceva și să încercăm să folosim aceasta ca descripție. Poate, după destule încercări, cineva ar putea să scoată în cele din urmă ceva din asta³⁸; totuși, majoritatea încercărilor întreprinse sunt expuse la contraexemple sau la alte obiecții. Să vă dau un exemplu de felul acesta. În cazul lui Gödel se poate spune „Ei bine, «Gödel» nu înseamnă «omul care a demonstrat incompletitudinea aritmeticii»”. Iată, tot ceea ce știm de fapt este că majoritatea oamenilor *cred* că Gödel a demonstrat incompletitudinea aritmeticii, că Gödel este omul căruia i se atribuie în mod obișnuit incompletitudinea aritmeticii. Așa încât, când determin referentul numelui „Gödel”, nu-mi spun mie însumi „prin «Gödel» voi înțelege «omul care a demonstrat incompletitudinea aritmeticii, indiferent cine ar fi acesta»”. Acesta s-ar putea dovedi a fi Schmidt sau Post. În schimb, voi înțelege „omul despre care majoritatea oamenilor cred că a demonstrat incompletitudinea aritmeticii”.

---

gödeliană, Gödel nu ar mai fi numit „autorul teoremei de incompletitudine”, dar ar fi numit în continuare „Gödel”. Prin urmare, numele nu abreviază descripția.

38. După cum mi-a arătat Robert Nozick, există un sens în care o teorie a descripțiilor trebuie să fie banal adevărată, dacă dispunem de o teorie oarecare a referinței numelor, formulată în termeni independenți de noțiunea de referință. Pentru că, dacă o asemenea teorie ne dă condiții în care un obiect urmează să fie referentul unui nume, atunci desigur că acesta satisface în mod unic aceste condiții. Deoarece nu pretind că dau o teorie care elimină noțiunea de referință în acest sens, nu am cunoștință de nici o astfel de satisfacere banală a teoriei descripțiilor și mă îndoiesc că există vreuna. (Putem dispune cu ușurință de o descripție care folosește noțiunea de referință a unui nume, dar ea este circulară, așa cum am văzut în discuția noastră despre teoria lui Kneale.) Dacă am avea la dispoziție o astfel de satisfacere banală, totuși, argumentele pe care le-am dat arată că descripția trebuie să fie de un gen complet diferit de cel conceput de Frege, Russell, Searle, Strawson și alți apărători ai teoriei descripțiilor.

Este corectă această teorie? Mai întâi, mi se pare că este expusă la contraexemple de același tip precum cele pe care le-am dat mai înainte, deși contraexemplele pot fi mai căutate, mai nefirești. Să presupunem, în cazul lui Peano, menționat mai înainte, că, fără a-i fi cunoscut vorbitorului, majoritatea oamenilor (cel puțin până acum) își dau pe deplin seama că axiomele teoriei numerelor nu trebuie să-i fie atribuite lui. Majoritatea oamenilor nu-l mai creditează pe Peano pentru axiome, ci i le atribuie acum, în mod corect, lui Dedekind. Prin urmare, Dedekind, și nu Peano, va fi omul căruia îi este atribuit în mod comun acest lucru. Oricum, vorbitorul, care și-a însușit opinia veche demodată, ar putea să se refere totuși la Peano și să aibă o opinie falsă despre Peano, și nu o opinie adevărată despre Dedekind.

În al doilea rând, însă, și poate mai semnificativ, un astfel de criteriu violează condiția non-circularității. Cum se întâmplă asta? Este adevărat că cei mai mulți dintre noi cred că Gödel a demonstrat incompletitudinea aritmeticii. De ce stau lucrurile așa? Cu siguranță că spunem, și în mod sincer, „Gödel a demonstrat incompletitudinea aritmeticii”. Decurge din aceasta că credem că Gödel a demonstrat incompletitudinea aritmeticii – că îi atribuim incompletitudinea aritmeticii acestui om? Nu. Nu numai din aceasta. Trebuie să ne referim la Gödel când spunem „Gödel a demonstrat incompletitudinea aritmeticii”. Dacă, de fapt, ne-am referit întotdeauna la Schmidt, atunci îi vom fi atribuit incompletitudinea aritmeticii lui Schmidt, și nu lui Gödel – dacă am folosi sunetul „Gödel” ca pe un nume al omului pe care-l numesc „Schmidt”.

Dar, de fapt, ne referim la Gödel. Cum facem asta? Ei bine, nu spunându-ne nouă înșine „Prin «Gödel» voi înțelege omul căruia i se atribuie în mod obișnuit incompletitudinea aritmeticii”. Dacă am proceda astfel, ne-am învârti într-un cerc. Aici

suntem toți în această sală. De fapt, în această instituție³⁹ unii l-au întâlnit pe acest om, dar în multe instituții nu este așa. Toți cei care aparținem comunității încercăm să determinăm referința spunând „Gödel urmează să fie omul căruia *i* se atribuie în mod obișnuit incompletitudinea aritmeticii”. Nici unul dintre noi nu va începe cu vreuna dintre atribuiri, dacă nu există un criteriu independent pentru referința numelui, care să fie diferit de „omul căruia *i* se atribuie în mod obișnuit incompletitudinea aritmeticii”. Altfel, tot ceea ce vom spune este „Îi atribuim această realizare omului căruia *i*-o atribuim”, fără să spunem cine este acest om, fără să dăm vreun criteriu independent al referinței și, astfel, determinarea va fi circulară. Atunci, aceasta este o violare a condiției pe care am notat-o „C” și nu poate fi utilizată în nici o teorie a referinței.

Desigur, ați putea să evitați circularitatea pasându-i responsabilitatea altcuiva. Această posibilitate este menționată de Strawson, care spune într-o notă de subsol în care comentează asupra acestor chestiuni că referința cuiva poate să derive din referința altcuiva.

Descripția identificatoare, deși nu trebuie să includă o referire la propria referință a vorbitorului la lucrul individual în chestiune, poate să includă o referire la referința altcuiva la acel lucru individual. Dacă o prezumtivă descripție identificatoare este de acest din urmă tip, atunci, într-adevăr, problema dacă ea este o descripție identificatoare autentică revine la problema dacă referința la care se referă este ea însăși o referință identificatoare autentică. Așadar, o referință poate să-și împrumute de la o altă referință autentificarea, în calitate de referință identificatoare autentică; iar aceea de la o alta. Dar acest regres nu este infinit⁴⁰.

---

39. Universitatea Princeton.

40. Strawson, *op. cit.*, p. 182n.

Pot spune atunci: „Iată, prin «Gödel» voi înțelege omul despre care Joe crede că a demonstrat incompletitudinea aritmeticii”. Joe poate să-i paseze acest lucru mai departe lui Harry. Trebuie să fim foarte atenți ca aceasta să nu se învârtă într-un cerc. Este cineva pe deplin încredințat că asta nu se va întâmpla? Dacă dumneavoastră înșivă ați putea fi sigur că aveți cunoștință de o astfel de înlănțuire și că toți ceilalți din lanț folosesc condițiile corespunzătoare, astfel că nu se iese din acest lanț, atunci poate că ați putea să vă întoarceți la Gödel, referindu-vă, în modul arătat, la un asemenea lanț, împrumutând referințele una după alta. Totuși, deși astfel de lanțuri există, în general, pentru o persoană aflată în viață, nu veți ști care este lanțul. Nu veți fi sigur ce descripții folosește celălalt, în așa fel încât lucrul să nu se învârtă într-un cerc, și nici dacă, apelând la Joe, nu veți ajunge înapoi la persoana potrivită. Așadar, nu puteți avea nici o garanție, folosind aceasta ca pe descripția dumneavoastră identificatoare. S-ar putea ca nici să nu vă amintiți de la cine ați auzit de Gödel.

Care este imaginea corectă a ce se întâmplă aici? Poate că referirea nici nu se produce! La urma urmei, nu știm de fapt că vreuna dintre proprietățile pe care le folosim pentru a identifica persoana în cauză este corectă. Nu știm că ele selectează un obiect unic. Așadar, ce anume *face* ca utilizarea de către mine a lui „Cicero” să fie un nume al lui? Imaginea care conduce la teoria mănunchiului de descripții arată în felul acesta: un individ se izolează într-o cameră; întreaga comunitate a celorlalți vorbitori, totul ar putea să dispară; iar el determină referința pentru sine însuși spunând „Prin «Gödel» voi înțelege omul, indiferent cine este el, care a demonstrat incompletitudinea aritmeticii”. Dacă vreți, puteți face așa ceva. Nimic nu vă poate împiedica. Pur și simplu, puteți rămâne la această determinare. În cazul în care asta este ceea ce faceți, atunci, dacă Schmidt a